

O EVOLUȚIE SOCIAL-POLITICĂ DE PATRU DECENII

Ștefan Lache

La 30 Decembrie, în acest an, se împlinesc patru decenii de la proclamarea Republicii, eveniment revoluționar cu profunde semnificații în istoria poporului român, expresie viguroasă a voinței sale de libertate, independență și suveranitate națională. Înfăptuit în condiții social-politice pe deplin maturizate, ca urmare a dezvoltării impetuoase a procesului revoluționar început la 23 August 1944, și cînd rolul hotărîtor în conducerea țării îl avea clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, actul istoric de la 30 Decembrie 1947 n-a însemnat o simplă înlocuire a vechii forme de stat, monarhice, cu una nouă, republicană, ci o schimbare fundamentală a conținutului regimului politic, marcînd instaurarea unei puteri de stat de tip socialist și începutul unei etape noi, superioare, în dezvoltarea României — etapa revoluției și construcției socialiste. Prindea astfel viață idealul mișcării muncitorești și socialiste, al partidului muncitorilor din țara noastră care, încă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, vedeau în republică „singura formă (de stat, n.a.) posibilă și compatibilă cu socialismul”¹. Transformările revoluționare, democratice care s-au produs în societatea românească după 23 August 1944 au făcut posibilă preluarea și îmbogățirea gândirii social-politice și practicii revoluționare care preconizaseră instaurarea „republicii democratice”, în care „puterea statului și drepturile lui să fie în mina poporului întreg”², forma republicană de guvernămînt fiind considerată „cea mai bună pentru români pentru că e cea mai acomodată după natura lor și a umanității”³.

Eveniment revoluționar cu adînci rădăcini și premise istorice, proclamarea Republicii Populare Române a întrunit adeziunea unanimă a maselor populare, a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, ostașilor, a tuturor cetățenilor români, fără deosebire de naționalitate. „Realizarea republicii — veche și arzătoare aspirație a poporului, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, a găsit un profund ecou în rîndurile milioanei de oameni ai muncii din întreaga țară. Masele largi populare au salutat cu nețărmurită satisfacție și bucurie marea victorie obținută prin luptă, exprimîndu-și hotărîrea nestrămutată de a-și inchina toate forțele consolidării și inflo-

¹ „Lumea nouă”, nr. 29 din 2 decembrie 1894.

² Nicolae Bălcescu, *Despre popor și slăbire*, în *Gîndirea social-politică antimonarhică și republicană din România. Antologie, studiu introductiv și note* de Gheorghe Ghimes, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 84.

³ Simion Bărnuțiu, *Dreptul public al României*, Iași, Tiparul Tribunei României, 1867, p. 144.

ririi republicii noi, populare, apărării libertății și suveranității sale, ridicării ei la un loc demn în marea familie a națiunilor lumii”⁴.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a creat un nou raport de forțe și o dinamică specifică a relațiilor sociale și politice, reflectând stadiul de dezvoltare a societății românești, cerințele ei obiective de progres. S-a deschis astfel calea rezolvării într-o perspectivă istorică nouă a problemei puterii politice, a instaurării unui regim politic nou, deosebit fundamental de cel existent în România în perioada interbelică. Masele populare, clasa muncitoare, țărănimea și celelalte categorii sociale muncitoare, urmînd cu încredere Partidul Comunist Român, au apărut și dezvoltat roadele victoriei obținute la 23 August 1944; ele au cucerit treptat puterea de stat și au devenit factorul hotărîtor al evoluției social-politice a României, asigurînd înaintarea, în cursul unui proces istoric unitar, neîntrerupt, spre revoluția și construcția socialistă. Reversul s-a vădit în declinul principalelor partide burgheze, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal, care guvernaseră alternativ înainte de război și al căror suport de masă — datorită cramponării de vechi și retrograde poziții — se îngustează considerabil și, ca o consecință inevitabilă, cele două partide burgheze n-au mai putut redobîndi o influență preponderentă în viața politică și de stat a României.

Evoluția procesului revoluționar declanșat la 23 August 1944 a confirmat superioritatea politică, organizatorică și ideologică a Partidului Comunist Român, capacitatea sa, neîntrecută de nici o altă formațiune politică din țară, de adaptare creatoare la realități, de legare — în plan strategic — a eliberării naționale de cea socială, de orientare a întregii sale activități în conformitate cu perspectivele dezvoltării societății românești pe calea democrației, independenței și progresului social. În același timp, în elaborarea liniei sale politice, partidul comunist a ținut cont de împrejurările internaționale, a apreciat în mod realist dimensiunile și implicațiile acestora, identificînd factorii care puteau influența mișcarea istorică în sensul împlinirii aspirațiilor de libertate și independență ale poporului român.

Luptele pentru eliberarea teritoriului național al României și apoi pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei duse de armata română, alături de armatele Sovietice, eforturile pentru desfășurarea ofensivei finale împotriva Germaniei hitleriste au unit într-un efort comun toate forțele sociale și politice ale țării, întregul popor român. În pofida concepțiilor politico-ideologice care le deosebeau, forțele componente ale guvernului constituit la 23 August 1944 au acționat unitar pentru susținerea frontului antihitlerist.

Experiența revoluționară bogată și influența sa politico-ideologică în continuă creștere au dat posibilitate partidului comunist să-și adapteze rapid organizarea și formele de activitate potrivit condițiilor noi, legale, să se ridice la înălțimea răspunderilor ce-i reveneau în calitate de principală formațiune politică a coaliției guvernamentale, de promotor al unirii eforturilor națiunii în scopul participării active la războiul

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, București, Edit. Politică, 1973, p. 958.

antihitlerist, instituirii unui regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești să fie garantate și respectate, menținerii organizării statale și a administrației românești, reglementării raporturilor României cu marile puteri ale coaliției antihitleriste, restabilirea independenței și suveranității naționale. Afirmându-se ca forță politică unitară și clarvăzătoare, dispunind de o structură organizatorică încheată, care acoperea practic întreaga țară și de obiective programatice, naționale și sociale care însuflețeau întregul popor, Partidul Comunist Român a constituit nucleul polarizator și unificator al tuturor partidelor și organizațiilor democratice. În Declarația dată publicității la 23 August 1944, Partidul Comunist Român, definindu-se ca „partid al clasei muncitoare”, sublinia că el „reprezintă însă interesele întregii colectivități românești, deopotrivă ale muncitorimii și țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor român în lupta sa de eliberare națională, în lupta sa pentru câștigarea drepturilor cetățenești și democratice”⁵.

La o lună după înfăptuirea Actului istoric de la 23 August 1944, P.C.R. a elaborat un nou document programatic pe care l-a supus ca bază de colaborare tuturor forțelor politice naționale — Platforma Frontului Național Democratic. Acest document dat publicității sub formă de proiect, la 25 septembrie 1944, cuprindea, într-o concepție unitară, alături de sarcinile eliberării naționale, antifasciste, în curs de realizare, o serie de obiective care vizau schimbări structurale în viața social-politică a țării. Astfel, odată cu participarea la războiul antihitlerist — împreună cu Națiunile Unite — și lichidarea rămășițelor fasciste interne, se preconizau formarea unui nou guvern, în care să fie reprezentate nemijlocit toate partidele și organizațiile democratice, înfăptuirea unei largi reforme agrare, reconstrucția economică a țării și îmbunătățirea situației materiale a oamenilor muncii, îngrădirea marelui capital bancar și industrial.

În noile condiții, interne și internaționale, create prin înlăturarea guvernului Antonescu și alungarea trupelor hitleriste din țară, și prin trecerea de partea Națiunilor Unite, — se subliniază în acest important document — poporul român „are posibilitatea să-și redobândească independența deplină și un regim de largi libertăți democratice”⁶. Obiectivele mari ca și prevederile concrete ale Platformei Frontului Național Democratic exprimau democratismul pe care comuniștii îl doreau statornicit în viața politică a României. În acest scop, pe lângă anularea legislației și a tuturor măsurilor excepționale ale guvernelor dictatoriale, se prevedeau curățirea urgentă a aparatului de stat și administrativ de elemente fasciste și pro-fasciste și sancționarea acestora cu toată rigoarea legii; înfăptuirea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor români fără deosebire de naționalitate, asigurarea exercitării în fapt a drepturilor și libertăților democratice. De altfel, încă la sfârșitul lunii august 1944 au fost repuse în vigoare — pe baza unui Decret Constituțional — prevederile Constituției din 1923, referitoare la drepturile româ-

⁵ 23 August 1944. Documente 1944, vol. II (coordonator Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat), București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 414. Documentul nr. 667.

⁶ Proiect de platformă a Frontului Național Democratic din România. Elaborat de Comitetul Central al Partidului Comunist Român și propus tuturor forțelor democratice, în „Scinteia”, nr. 6 din 26 septembrie 1944.

nilor și la exercitarea puterii de stat⁷; tuturor cetățenilor români fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, recunoscându-li-se egalitatea în fața legilor, dreptul de întrunire și asociere, libertatea presei, a cuvîntului și a conștiinței⁸. Condițiile istorice interne și internaționale în care a început revoluția, obiectivele eliberării naționale prioritare au impus concomitent cu menținerea vechii forme a organizării de stat și a instituțiilor sale fundamentale, schimbarea orientării și a conținutului acestora și îndeosebi eliminarea îngrădirii posibilităților de afirmare a maselor populare în viața politică, a acțiunii lor pentru continuarea prefacerilor revoluționare. În perspectivă, Partidul Comunist Român avea în vedere făurirea unui regim democratic, parlamentar, în democrații parlamentare, ale cărui principii urmau să fie statuate de o nouă Constituție, adoptată de o Adunare constituantă aleasă prin vot universal, egal, direct și secret, de toți cetățenii civili și militari, bărbați și femei care au împlinit vârsta de 18 ani.

Platforma politică propusă de P.C.R. a concentrat atenția opiniei publice, a tuturor forțelor sociale și politice; ea a generat vii dezbateri și confruntări ideologice. Pe temeiul ei, la 12 octombrie 1944 s-a constituit Frontul Național Democrat, care reunea P.C.R., P.S.D., Sindicatele Unite, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Tărănesc, Uniunea Populară Maghiară și alte grupări politice și organizații obștești reprezentînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, meseriași, funcționari, precum și o parte a burgheziei.

Mobilizînd masele populare, înfăptuind frontul larg al forțelor democratice, în centrul căruia s-a aflat alianța muncitorească-țărănească, P.C.R. a organizat și condus acțiuni revoluționare de o amploare necunoscută pînă atunci în România, soldate cu instaurarea la 6 martie 1945 a puterii revoluționar-democratice. În cursul acestor mari acțiuni și mișcări sociale s-au lărgit și s-au întărit treptat, dar continuu, pozițiile forțelor revoluționare în viața politică, inclusiv în organele de conducere ale statului. Marile demonstrații de stradă și adunări populare, precum și acțiunile de preluare, de către muncitori și țărani, a conducerii administrației locale și a marilor proprietăți funciare au reprezentat în acea perioadă principalele forme de luptă revoluționară. S-a relevat atunci suplețea forțelor revoluționare față de grupările burgheze cu orientare democratică, față de vechiul aparat de stat ca și față de problemele ce decurgeau din desfășurarea concomitentă a luptei pentru instaurarea unui guvern care să reprezinte interesele și năzuințele maselor populare și continuarea eforturilor pentru înfringerea Germaniei hitleriste.

Unul din capitolele cele mai semnificative ale procesului revoluționar l-a constituit preluarea conducerii prefecturilor de către masele populare. Prin acțiunile hotărîtoare ale acestora, pînă la începutul lunii martie 1945, în 52 de județe din totalul de 58, au fost instalați prefecți reprezentînd Frontul Național Democrat. Faptul că întreprinderile se aflau sub controlul comitetelor muncitorești, satele sub influența comitetelor țărănești, iar primăriile și prefecturile, în marea lor majoritate erau conduse de forțele democratice, înfruptăse concluzia că în România

⁷ „Monitorul oficial” nr. 202 din 2 septembrie 1944.

⁸ Ibidem, vezi și Constituția din 29 martie 1923 în „Monitorul oficial” nr. 282 din 29 martie 1923.

puterea de stat trecuse deja, încă înainte de 6 martie, în mâinile mase-
lor populare⁹.

Victoria istorică obținută în primăvara anului 1945 prin insta-
urarea unui guvern revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter
muncitoresc-tărănesc, a creat condiții favorabile înlăptuirii unor noi și
radicale schimbări în viața socială și politică a României. „Noi — releva
primul ministru dr. Petru Groza — sintem un guvern de refacere a țării;
sintem un guvern care trebuie să construiască și vom construi o adevă-
rată Românie democratică, liberă și independentă”¹⁰.

Un rol primordial în desfășurarea procesului revoluționar l-au avut
legiferarea la 23 martie 1945, a reformei agrare, la a cărei înlăptuire se
trecuse prin acțiuni de jos, ale maselor țărănești, sprijinite de muncitori,
încă din toamna anului 1944. Prin modul în care a fost concepută și
realizată, ca și prin consecințele ei asupra configurației realităților soci-
ale și a structurii de clasă, reforma agrară a marcat o etapă distinctă a
revoluției agrare din România. Ea a desființat resturile marii proprietăți
moșierești, care constituiau principalul obstacol în dezvoltarea forțelor
de producție, a activizat și a ridicat pe o treaptă superioară participarea
țărănimii la viața social-politică în scopul dezvoltării și întăririi noii
puteri de stat. Înlăptuită cu sprijinul direct al clasei muncitoare, reforma
agrară a cimentat alianța muncitorească-țărănească, a dus la izolarea
considerabilă a partidelor burgheze de masele țărănimii.

Actul politic revoluționar de la 6 martie 1945 a determinat o situ-
ație specifică în exercitarea funcțiilor organelor centrale ale puterii de
stat, datorită faptului că, pe de o parte există un guvern impus și sus-
ținut de masele largi populare, care acționa în interesul acestora, iar pe
de altă parte se menținea instituția monarhiei, care, în planul puterii,
reprezenta forțele retrograde, fiind investită, în continuare, cu impor-
tante prerogative, de care putea face uz împotriva guvernului. Și, efec-
tiv, Partidul Național-Tărănesc și Partidul Național-Liberal, care au
refuzat să participe la guvernul instaurat la 6 martie 1945 și au trecut
în opoziție au mizat pe sprijinul monarhiei în încercarea lor de răsturn-
are a noului guvern democratic.

Fără să se lase intimidat de acțiunile obstrucționiste ale partidelor
burgheze de opoziție și de refuzul regelui de a contrasemna legile în tim-
pul așa-numitei „greve regale” din a doua jumătate a anului 1945*,
forțele politice democratice s-au menținut la putere, continuând înlăp-

⁹ Vezi, 6 martie 1945, *Masele populare — forța hotărâtoare în instaurarea puterii revolu-
ționare democratice a muncitorilor și țăranilor*, București, Edit. Politică, 1982, p. 227—262.

¹⁰ Dr. Petru Groza, *Articole, cuvântări, interviuri. Texte alese*, București, Edit. Politică,
1973, p. 350.

* În vara anului 1945, grupările burgheze de opoziție, îndeosebi Partidul Național-Tără-
nesc (Maniu) au forțat declanșarea unui conflict între rege și guvern, conflict care este cunoscut
în istoriografie sub denumirea improprie de „greva regală”. Regizorii acestei acțiuni au contat
în principal pe sprijinul guvernelor S.U.A. și Marii Britanii, care nu agreau schimbările politice
din România și, în dezacord cu guvernul U.R.S.S. și invocând acordurile de la Ialta, pretindeau
consultări interaliate în scopul înlăturării guvernului român format la 6 martie 1945. Folosin-
du-se de acest pretext, și dînd curs îndemnurilor opoziției, regele s-a adresat marilor puteri,
cerînd sprijin pentru înlocuirea guvernului; totodată el a refuzat să-și mai îndeplinească pre-
rogativele cu care era investit. Deși s-a prelungit pînă la sfîrșitul anului 1945, „greva regală” a
rămas practic, fără ecou în opinia publică din România; ea n-a putut duce la răsturnarea
guvernului repercutîndu-se mai ales în planul relațiilor dintre cele trei mari puteri aliate (Vezi
Aron Petric (coordonator), Traian Caraciu, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *Petru republică
în România*, București, Edit. Politică, 1972, p. 160—167); Gheorghe Tușui, Gheorghe I. Ioniță,
Anii tumultuoși ai luptei pentru republică, București, Edit. Militară, 1978, p. 51—63.

tuirea programului lor de guvernare. Poziția fermă a coaliției guvernamentale, care avea sprijinul majorității covârșitoare a poporului român, l-au determinat pe rege ca, la începutul anului 1946, să înceteze „greva” și să restabilească legăturile cu guvernul. În același timp, guvernul român a fost recunoscut de către toate cele trei mari puteri aliaste, semnatare ale Convenției de armistițiu, — U.R.S.S., Marea Britanie și Statele Unite ale Americii—care au reluat relațiile diplomatice cu România, ceea ce a contribuit la consolidarea regimului democratic, la afirmarea independenței și suveranității naționale.

Un moment deosebit în viața social-politică a țării l-a constituit Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945, care și-a concentrat atenția asupra refacerii și dezvoltării economiei naționale, demonstrând necesitatea obiectivă a industrializării pentru lichidarea înapoierii economice, întărirea independenței și suveranității statului român, pentru progresul multilateral al țării.

Potrivit orientărilor date de Conferința Națională, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică în vederea primelor alegeri parlamentare postbelice din România, propunând participarea la aceste alegeri, în strinsă unitate a tuturor forțelor politice care au alcătuit guvernul la 6 martie 1945. Această propunere a fost acceptată, astfel încît la 17 mai 1946 s-a constituit Blocul Partidelor Democratice (B.P.D.), din care făceau parte : Partidul Comunist Român, Partidul Social Democrat, Partidul Național-Liberal prezidat de Gh. Tătărescu, Partidul Național Țărănesc prezidat de Anton Alexandrescu, Frontul Plugarilor și Partidul Național Popular. Partidele reunite în B.P.D., alianță politică al cărui nucleu vital l-au constituit partidele muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — își păstrau fizionomia, ideologia și libertatea de acțiune în virtutea programelor proprii, dar au stabilit un acord deplin în ce privește lupta pentru obținerea victoriei în alegerile parlamentare și realizarea unui program comun de guvernare. Blocul Partidelor Democratice și platforma sa politică s-au bucurat de sprijinul larg al sindicatelor, organizațiilor de femei și de tineret, asociațiilor profesionale ale diferitelor categorii de intelectuali și meseriași.

La jumătatea lunii iulie 1946, s-a adoptat o nouă lege electorală¹¹ potrivit căreia forul legiuitor suprem urma să fie alcătuit dintr-o singură cameră — Adunarea Deputaților —, desființîndu-se Senatul, instituție a cărei constituire, așa cum fusese concepută prin Constituția din 1923 (50% din membri erau senatori de drept sau numiți de rege) afecta egalitatea drepturilor de vot și exercitarea unitară a voinței corpului electoral. Conținutul democratic al noii legi își găsea expresie și în faptul că pentru prima dată aveau drept de vot pentru alegerea parlamentului femeile, militarii activi, precum și categoriile de funcționari publici, care în trecut fuseseră lipsiți de acest drept. Privit atît sub aspectul lui concret al normelor juridice, cît și al rezultatului alegerilor parlamentare, sistemul electoral creat în 1946, are un indice semnificativ al caracterului și orientării democratice a regimului politic instaurat la 6 martie 1945, permițînd maselor celor mai largi de cetățeni să-și exprime, în deplină libertate, opțiunea politică.

Campania electorală din 1946 a fost una din cele mai aprige confruntări politice de acest gen cunoscute în țara noastră, dimensiunile ei

¹¹ Vezi *Monitorul oficial*, partea I, nr. 161 din 15 iulie 1946; *Decret-lege nr. 2219 din 13 iulie 1946 privind alegerile pentru Adunarea Deputaților*.

rezultind din însuși conținutul procesului de transformare revoluționară a societății românești, din faptul că, în acest context istoric, nu era vorba de un simplu test electoral, ci de o bătălie decisivă între forțe cu tendințe, scopuri și concepții diametral opuse.

Amploarea confruntărilor politice se explică și prin împrejurarea că problematica alegerilor parlamentare din România fusese abordată la reuniunea de la Moscova a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, din decembrie 1945, și continua să se afle în atenția marilor puteri aliante și a organismelor internaționale împuternicite să elaboreze tratate de pace¹². În aceste condiții, deși erau prin excelență o manifestare politică internă, alegerile aveau și implicații internaționale, pregătirea și desfășurarea lor fiind marcate de aducerea în disputa politico-ideologică, uneori cu deosebită acuitate a aspectelor externe, îndeosebi a raporturilor statului român cu marile puteri. Astfel, Partidul Național-Tărănesc (Maniu), deși a depus liste de candidați în toate județele și, asemeni celorlalte partide de opoziție, dispunea de largi posibilități de propagandă electorală, în declarații făcute presei străine, în cuvântările liderilor săi politici sau în memorii adresate conducătorilor marilor puteri, calomnia regimul democratic și cerea trimiterea unor „controlori străini” care, în numele Națiunilor Unite, să supravegheze desfășurarea alegerilor parlamentare. Încercările grupurilor burgheze de opoziție menite să determine intervenția marilor puteri în viața politică a României contraveneau năzuințelor și eforturilor poporului român de apărare a independenței și suveranității naționale. De aceea, aceste încercări au fost demascate și respinse de forțele democratice, de guvern, care apreciau că regimul Convenției de armistițiu nu conferea nici unui stat străin dreptul de imixtiune în viața politică a României.

Desfășurarea campaniei electorale indica un succes cert al Blocului Partidelor Democratice. Mitingurile și întrunirile publice, întâlnirile candidaților cu alegătorii s-au transformat în puternice manifestații de adeziune față de coaliția forțelor democratice, față de politica partidului comunist, în manifestații vii de simpatie față de cadrele sale de conducere, între care un rol de seamă revenea tovarășului Nicolae Ceaușescu, cel mai tânăr membru al C.C. al P.C.R., ales în acest for la Conferința Națională din octombrie 1945. Mereu prezent în rindurile camenilor muncii, exprimind năzuințele și aspirațiile lor, tovarășul Nicolae Ceaușescu era — așa cum sublinia ziarul „Înainte”, organ al Comitetului regional Oltenia al P.C.R., prezentându-l în calitate de candidat al forțelor democratice pentru județul Olt — „simbolul luptătorului pentru adevăr și pentru toate idealurile naționale ale tineretului. Muncitorimea, masele producătoare din Oltenia și din întreaga țară sînt recunoscătoare acestui vrednic, cinstit și curajos fiu al poporului, care nu s-a clintit niciodată din postul său de luptă pentru cauza fericirii naționale. Masele privesc cu mîndrie spre bravul lor candidat căruia îi vor acorda încrederea în viitoarele alegeri”¹³.

La 19 noiembrie 1946, forțele democratice coalizate au obținut aproape 80% din voturile exprimate de cei aproximativ 7 milioane de alegă-

¹² Vezi Ștefan Lache, Gheorghe Tuțui, *România și conferința de pace de la Paris din 1940*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1978, p. 215—232.

¹³ „Înainte” din 17 octombrie 1946. Apud Prof. dr. Elena A. Bărbulescu, *Lupta maselor populare în revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*. Județele Olt și Românești, 1944—1947, București, Edit. Politică, 1979, p. 140—141.

tori¹⁴. Partidul Național Țărănesc (Maniu) și celelalte grupuri politice burgheze de opoziție au suferit o înfrângere răsunătoare și decisivă pentru destinul lor.

Adunarea Deputaților rezultată din alegeri și-a început lucrările, în mod simbolic, la 1 decembrie 1946, data aniversării făuririi statului național unitar român. Clasa muncitoare, țărănimea și ceilalți oameni ai muncii și-au lărgit astfel pozițiile în organele centrale ale statului; ca urmare atât în guvern, principalul instrument al puterii executive, cât și în parlament, forul de exercitare a puterii legislative, prerogativele regelui au fost limitate, reducându-se implicit rolul monarhiei în viața de stat.

La cumpăna anilor 1943-1947 situația economico-socială a României, continua să fie extrem de grea, în pofida eforturilor deosebite întreprinse pentru redresarea ei. Nivelul scăzut al producției industriale și agricole, aflat cu mult sub cel antebelic, se repercuta negativ asupra regimului prețurilor și circulației mărfurilor, a venitului național și, în ultimă instanță, asupra nivelului de trai al maselor muncitoare. În același sens, asupra economiei și finanțelor țării grevau obligațiile stabilite prin Convenția de armistițiu și apoi prin Tratatul de pace.

În fața unei asemenea situații, guvernul a trecut la aplicarea unui ansamblu de reforme economico-sociale radicale. Legate organic de prefacerile revoluționare anterioare și avind un pronunțat caracter anticapitalist, aceste reforme — inițiate de P.C.R. — au vizat, practic, toate domeniile economiei. Ele au fost inaugurate de etatizarea Băncii Naționale, la 20 decembrie 1946, act reprezentind punctul de pornire atât pentru eliminarea gravelor înecităși și abuzuri de tot felul, generate de sistemul bănesc și de credit capitalist, cât și pentru făurirea unui sistem nou, pus în slujba conducerii planificate a economiei naționale și a intereselor maselor populare. În aprilie 1947, Ministerul Economiei Naționale, intrat după alegerile parlamentare în lotul departamentelor conduse de P.C.R., a fost reorganizat, dobindind atribuții lărgite și diversificate, care facilitau o intervenție mai eficientă a statului în îndrumarea unitară și reglarea mecanismului producției și repartiției bunurilor materiale. Aceasta s-a realizat îndeosebi prin intermediul oficiilor industriale, formă avansată de control muncitorească și de coordonare a activității economice.

La 15 august 1947, s-a înfăptuit o reformă monetară, care a contribuit la consolidarea independenței naționale, a curmat inflația, creind premise favorabile pentru trecerea la sistemul bănesc socialist.

Privite în ansamblu, reformele economice și sociale înfăptuite în anul 1947 au întărit pozițiile forțelor revoluționare și au îngăduit exploatarea capitalistă, înrind, totodată, în mod pozitiv producția și circulația mărfurilor, sistemul bancar și financiar. Puterea de stat democratică a intervenit mai activ în viața economică, exercitind importante funcții economico-organizatorice în interesul maselor populare, în condițiile în care principalele mijloace de producție erau deținute de burghezie. Aplicate în spiritul concepției revoluționare promovate consecvent de Partidul Comunist Român, măsurile și reformele economico-sociale de la sfîrșitul anului 1946 și din anul 1947 au extins activitatea statului

¹⁴ „Scînteia”, nr. 658 din 23 noiembrie 1946.

în domeniul economiei, au contribuit la întărirea influenței politice a clasei muncitoare.

Dezvoltarea procesului revoluționar a creat condiții pentru ca năzuința firească spre unitate a oamenilor muncii, a clasei muncitoare, în primul rînd, să se împlinească într-o realitate superioară. În lupta pentru înfăptuirea obiectivelor revoluționare, P.C.R. și P.S.D. s-au apropiat tot mai mult, însușindu-și obiective, metode și căi de acțiune comune. Întărirea unității clasei muncitoare și consolidarea rolului său politic în cadrul coaliției guvernamentale au fost însoțite de radicalizarea Frontului Plugarilor, Partidului Național Popular, a altor grupări politice și organizații democratice care reprezentau țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și sate, de întărirea coeziunii lor în jurul clasei muncitoare.

Concomitent s-a accentuat procesul destrămării organizatorice și al izolării de mase a principalelor grupări politice ale claselor exploatatoare. Scăderea continuă a influenței acestor grupări și, în cele din urmă, dispariția lor din viața politică, în a doua jumătate a anului 1947, au reprezentat fenomene inevitabile, determinate de mersul ascendent al procesului revoluționar, în cursul căruia moșierimea a fost desființată, iar posibilitățile burgheziei de exploatare și dominație au fost tot mai mult îngădite. Partidele burgheze de opoziție s-au compromis și s-au izolat de mase datorită reacționarismului și anacronismului orientării lor politice, împărtaşind destinul grupurilor sociale restrinse, exploatatoare, pe care le reprezentau.

În noiembrie 1947 cîndă cu îndepărtarea din guvern, pe cale parlamentară, a grupării liberale burgheze prezidate de Gh. Tătărescu au survenit modificări importante în structura organelor centrale ale puterii de stat. În noua sa alcătuire, guvernul, în totalitatea lui, exprima interesele muncitorilor și țăranilor, ale forțelor sociale interesate în trecerea la revoluția socialistă. Aceasta a adîncit și mai mult neconcordanța dintre conținutul puterii politice și forma de stat. În timp ce guvernul exprima voința și interesele oamenilor muncii, monarhia ca instituție și factor de exercitare a puterii — rămăsese un instrument al dominației claselor exploatatoare.

Mentinerea vechii forme de stat pînă la sfîrșitul anului 1947 a rezultat din condițiile istorice specifice — de ordin intern și internațional — ale pregătirii și desfășurării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, ale dezvoltării ulterioare a vieții politice românești. După cum se știe, regele și cercurile palatului — apreciind cu luciditate consecințele pe care le va avea atitudinea lor în acele momente grele pentru țară — s-au alăturat acțiunii concertate a coaliției antifasciste, de înlăturare a dictaturii antonesciene și de eliberarea teritoriului național de sub dominația hitleristo-hortistă. Partidul Comunist Român care, de-a lungul întregii sale existențe, se afirmase ca promotor al idealului republican al maselor populare, a considerat că, imediat după 23 August 1944 schimbarea formei de stat nu era la ordinea zilei, ci, dimpotrivă, în condițiile noului raport de forțe, monarhia, din dorința de supraviețuire, putea fi determinată să acționeze în direcția impusă de masele populare. Evoluția evenimentelor a confirmat justetea acestei concepții. Într-adevăr, cu excepția conflictului dintre rege și guvern din a doua jumătate a anului 1945, cercurile politice burgheze n-au reușit să angajeze deschis monarhia de partea lor în tentativele de stopare a

procesului revoluționar : mai mult, regele s-a văzut nevoit să se manifeste în practica politică, în exercitarea atribuțiilor sale de șef al statului, față de actele de politică internă și externă ale guvernului revoluționar-democratic, să accepte prefaceri ce se inseriau pe linia progresului economico-social, a lichidării urmărilor războiului, afirmării independenței și suveranității naționale. Cu toate acestea regele și cercurile palatului au continuat să exprime și să apere interesele economice și politice ale claselor exploatatoare ; pe măsura diminuării influenței partidelor politice burgheze și a dispariției lor din viața politică, monarhia a devenit centrul de raliere a forțelor ostile revoluției, s-a transformat din „simbol” al unității naționale, cum era prezentată de propaganda burgheză, în principalul obstacol în calea evoluției regimului politic instaurat la 6 martie 1945 spre o putere de stat de tip socialist.

Aceste rațiuni au determinat reexaminarea și schimbarea atitudinii forțelor revoluționare față de monarhie și trecerea la abolirea ei¹⁵. La sfârșitul anului 1947, premisele obiective și subiective pentru o asemenea schimbare erau pe deplin materializate, ceea ce a făcut posibilă proclamarea republicii „fără insurecție sau război civil, saltul calitativ producându-se în urma unor acumulări cantitative și calitative treptat, prin măsuri adoptate de organele centrale de stat existente — guvern și parlament — cu sprijinul puternic al maselor populare”¹⁶. În după-amiaza zilei de 30 decembrie 1947, la cererea primului ministru, dr. Petru Groza și a secretarului general al C.C. al P.C.R., Gheorghe-Gheorghiu-Dej, regele Mihai a semnat actul de abdicare, act în care se sublinia că „în deplină înțelegere cu factorii de răspundere ai țării, conștient și de răspunderea ce-mi revine, consider că instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condițiuni ale vieții noastre de stat... În consecință, pe deplin conștient de importanța actului ce fac în interesul poporului român, ABDIC pentru mine și pentru urmașii mei de la tron, renunțând pentru mine și pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca rege al României”¹⁷.

În seara aceleiași zile, Adunarea Deputaților, întrunită în sesiune extraordinară a consfințit abolirea monarhiei și a adoptat legea istorică de transformare a statului român în republică. Totodată, parlamentul a adoptat textul unei Proclamații către țară, în care, printre altele, se arăta : „Monarhia constituia o piedică în calea dezvoltării țării noastre spre un regim de democrație populară, care să asigure tuturor celor ce muncesc bunăstarea materială și culturală, să asigure independența și suveranitatea statului român.

Prin înlăturarea monarhiei se deschid democrației noastre populare căi de mărețe înfăptuiri.... Să înălțăm noua formă de viață a statului nostru, Republica Populară Română, Patria tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea, de la orașe și sate”¹⁸.

Vestea proclamării republicii a fost primită cu entuziasm de masele populare, care și-au manifestat, încă din seara zilei de 30 Decembrie, senti-

¹⁵ Vezi 30 Decembrie 1947, Premise și semnificații, București, Colecția Biblioteca de istorie, 1972, p. 158—174.

¹⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România, 1821—1948*, București, Edit. Academiei, 1981, p. 326.

¹⁷ „Scînteia” număr special de anul nou, 1948, vezi și *Pentru republică în România*, București, Edit. Politică, 1972, p. 193—210.

¹⁸ *Ibidem*.

mentele de profundă bucurie și satisfacție. O trăsătură caracteristică a actelor de adeziune față de republică a constituit-o faptul că ele au reprezentat, o formă de acțiune unită, de luptă, în cadrul aceluiași front, a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii pentru dezvoltarea procesului revoluționar și făurirea unei noi orinduirii economico-sociale, a civilizației socialiste. Într-un cadru solemn, întreaga armată română a depus jurământul față de republică. Atit prin jurământ cit și prin numeroase telegrame și scrisori, ostașii s-au angajat să apere independența și suveranitatea națională, cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii. Amploarea și diversitatea manifestărilor de adeziune față de instaurarea republicii au constituit o puternică mărturie a caracterului profund democratic și popular al acestui act istoric național¹⁹.

Proclamarea Republicii, asemeni altor momente fundamentale ale istoriei poporului român, a avut un puternic ecou peste hotare. Comentariile externe, în marea lor majoritate, reflectind pulsul înnoitor al epocii, au consemnat, în mod pozitiv, apariția pe harta Europei și a lumii a unei noi republici, factor important de promovare a idealurilor de pace, libertate și democrație. Nota dominantă a relațiilor internaționale asupra actului istoric de la 30 Decembrie 1947 a constituit-o evidențierea rolului maselor largi ale oamenilor muncii din România în desfășurarea procesului istoric care a dus la înlăturarea monarhiei, sublinierea atașamentului profund al poporului român față de idealurile republicane, a contribuției sale la afirmarea idealurilor de libertate, independență și suveranitate națională, de progres economico-social și politic²⁰. Tînăra republică română a fost salutăată și privită cu simpatie de toate forțele revoluționare și progresiste de pe arena mondială.

În cele patru decenii care au trecut de la memorabila zi de 30 Decembrie 1947 — perioadă relativ scurtă în istoria milenară a patriei noastre — în România s-au produs profunde transformări revoluționare, economice, sociale, politice, și culturale, în structura societății, în relațiile dintre oameni, în condițiile de viață materiale și spirituale și în gradul de civilizație al întregii națiuni. Cuceririle fundamentale ale celor patru decenii, obținute sub conducerea Partidului Comunist Român, sînt lichidarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om, înfăptuirea guvernării statului de către poporul însuși, liber și stăpîn pe destinele sale, făurirea cu succes a orinduirii socialiste și trecerea la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

¹⁹ Ștefan Lache, *Mărturiile istorice ale adeziunii maselor populare la actul proclamării Republicii Populare Române*, în „Anale de istorie”, nr. 6, 1972, p. 52—62.

²⁰ Constantin Botoran, Aurel Harșa, *Ecoul internațional al proclamării Republicii Populare Române pe meridianele lumii*, în „Anale de istorie”, nr. 6, 1972, p. 62—75.